

T U R U L

A Magyar Történelmi Társulat,
a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
és
a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság
Közlönye

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

RÁCZ GYÖRGY főszerkesztő
KOVÁCS ELEONÓRA felelős szerkesztő

DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA, KATONA CSABA, KÖRMENDI TAMÁS,
LACZLAVIK GYÖRGY, NEUMANN TIBOR, SOÓS ISTVÁN

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
SZERKESZTŐSÉG: MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
ORSZÁGOS LEVÉLTÁRA

MMXIV

TARTALOM

1. Értekezések

TÓTH ENDRE: A magyar címer színeinek és kettős keresztjének eredetéhez	81
KARLINSZKY BALÁZS: A veszprémi nagyprépostok archontológiája, 1079–1543 – Három prépost portréjával	93

2. Kisebb cikkek

NEUMANN TIBOR: Találkozó Konstanzban (A Kőrógyiak grófi címe)	104
NOVÁK ÁDÁM: Izabella (Erzsébet) királyné pecsétjeiről	109
MISKEI ANTAL: Keresztek és feszületek használata III. Károly magyar királlyá avatásán 1712-ben	112

3. Könyvismertetés

Négy címertani munkáról (ism. AVAR ANTON)	116
---	-----

TURUL

LXXXVII. évfolyam

2014. 3. füzet

A Szerkesztőség címe: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4.

turul@mnf.gov.hu

Olvasószerkesztők: KOLLEGA TARSOLY ISTVÁN, ZSUPOS ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság:

PANDULA ATTILA, REISZ T. CSABA, C. TÓTH NORBERT

Tördelés:

Heliox Film Kft.

Nyomdai munkák:

Kódex Könyvgyártó Kft.

Felelős vezető: MAROSI ATTILA

ISSN 1216–7258

A megjelenést támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

archívum

Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára

NEUMANN TIBOR
Találkozó Konstanzban
(A Kórógyiak grófi címe)*

1434 decemberében, talán egy német küldöttség tagjaként a Würzburghoz közeli Castell grófja, II. Vilmos (ur. 1426–1479)¹ Pozsonyba utazott, hogy felkeresse az ott tartózkodó császári udvart.² A fiatal gróf, mint azt december 18-án, a Duna parti városban kelt oklevelében elbeszéli, tudomással bírt arról – még hozzá szülei és Fülöp „castelli gróf, kórógyi úr” okleveleiből –, hogy élnek vér szerinti rokonai Magyarországon, akik szintén a castelli grófok törzsökéből származnak. Így az utazás előtt úgy döntött, magával viszi a császári – és egyben magyar királyi – udvarba azokat a dokumentumokat, amelyek a rokonságot igazolják. Az udvarban tartózkodó uraktól és „barátaiktól” való tájékozódást követően rá is talált Fülöp fiára, Kórógyi Jánosra, akit magához hasonlóan ugyancsak Castell grófjának szólított, és felfedte előtte rokonkapcsolatukat. „Örvendeztünk e tény felett” – írta oklevelében Vilmos gróf. A német és magyar főúr közötti találkozó olyannyira sikeresnek bizonyult, hogy végül kölcsönös örökösödési szerződést kötöttek egymással: ha Vilmos vagy utódai örökös nélkül hunynának el, a németországi grófságot minden tartozékával együtt János vagy utódai örökölhetik. És bár Kórógyi engedélyt kapott a castelli grófi cím használatára, azt természetesen kikötötték, hogy a grófság és annak tartozékai, illetve alattvalói felett Vilmos családjának kihalásáig nem rendelkezhet semmilyen joggal. Ugyanezt rögzítették a felek a Kórógyi-féle birtokokkal kapcsolatban is. A rokonság egyértelmű jeleként Vilmos az oklevél első sorában magát nemcsak castelli grófnak (*comes de Castell*), hanem kórógyi úrnak (*dominus de Korogd*) is nevezte.³

A hazai szakirodalom régóta ismeri az 1434-ben kelt oklevelet, hiszen a kutatók számára korán hozzáférhetővé vált az Országos Levéltár „Neo-regestrata acta” nevű gyűjteményében. 1899-ben megjelent összefoglaló művében Pauler Gyula úgy értelmezte a fent leírt történeteket, hogy a Kórógyiak ugyanolyan módon és közel ugyanabban az időben kerestek kapcsolatot a régi frankóniai (oberfrankeni) családdal, mint a vegliai és modrusi grófok a régi római Frangipani (Frangepán) nemzetséggel. Nem mondta ki ugyan határozottan, de a Frangepán-féle fikcióra utalva egyértelműnek tűnik, hogy nem fogadta el a két család közötti rokonságot.⁴ Mályusz Elemér az 1434. évi oklevélre hivatkozva azzal egészítette ki Pauler érvelését, hogy Kórógyi János apja, Fülöp (Fülpös) „ismételten felkereste leveleivel Castelli Vilmos grófot és igyekezett benne tudatosítani rokonságukat”, aki azonban 1434-ig „tartózkodóan” fogadta a távoli rokonok jelentkezését. Ám ekkor Vilmos Pozsonyban meggyőződve arról, hogy nincs oka szégyenkezni magyarországi rokonsága miatt, a kapcsolatot e szerződéssel fűzte szorosabbra.⁵ Később Mályusz értelmezésére is hivatkozva Engel Pál úgy fogalmazott, hogy Kórógyi Fülöp minden bizonnyal „nagyzási hóbortban szenvedett”;⁶ mindketten ismertek ugyanis olyan forrást, amelyben Fülöp már Vilmos gróf 1434. évi engedélye előtt magát castelli grófnak nevezte.⁷

A Kórógyiak⁸ különös castelli grófi címét, illetve megszerzésének folyamatát azonban egészen másként kell

* Köszönettel tartozom Jesko Graf zu Dohna castelli levéltárosnak a dolgozat elkészítésében nyújtott segítségéért. Kutatásaimat az OTKA (K 100 749. és K 105 916.) támogatta.

¹ Életére és uralkodására ld. *Friedrich Stein*: Geschichte der Grafen und Herren zu Castell von ihrem ersten Auftreten bis zum Beginne der neuen Zeit 1058–1528. Schweinfurt, 1892. 131–142.

² Zsigmond császár és király 1434. okt. 16-tól 1435. jan. 9-ig időzött Pozsonyban: *Engel Pál–C. Tóth Norbert*: Itineraria regum et reginarum Hungariae (1382–1438). Bp., 2005. 129.

³ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 12649. – Az oklevél szövegét ld. a függelékben. – Az oklevél tartalmát ismerteti: *Stanko Andrić*: Korodski, Ivan II. In: Hrvatski Biografski Leksikon VII. „Kam–Ko”. (Főszerk. Trpimir Macan.) Zagreb,

2009. (<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10054>) (Köszönettel tartozom a szerzőnek, hogy felhívta munkájára a figyelmem.)

⁴ *Pauler Gyula*: A magyar nemzet története. I. k. Bp., 1899. 488.

⁵ *Mályusz Elemér*: Az V. István-kori gesta. (Értekezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat 58.) 67.

⁶ *Engel Pál*: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437). (Értekezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat 83.) Bp., 1977. 60–61. (146. jegyzet).

⁷ Mályusz 1433. évi, míg Engel 1431–1432. évi okleveleket idézett ezzel kapcsolatban (DL 12514., illetve MNL OL, Diplomatikai Fényképgyűjtemény [=DF] 248847., 248821.).

⁸ A 12. század végéig visszavezethető leszármazásukat ld. *Engel Pál*: Középkori magyar adattár. Középkori magyar genealógia. CD-ROM. „Kórógyi” című tábla. – Történetükre l. *Stanko Andrić*: Korodski. In: Hrvatski Biografski Leksikon i. m. (<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10053>)

rekonstruálnunk. Egyfelől más színben tünteti fel a történetet az a tény, hogy Kórógyi Fülöp már egy 1417. novemberi oklevélben magát „castelli grófnak és kórógyi úrnak” (*comes de Castellis dominusque de Korogh*) címezte, és ezzel összefüggésben az oklevelet vörös viasz pecséttel látta el.⁹ Ugyanez év januárjában ugyanakkor pecsétjén még zöld színű viaszt látunk, és ekkor csak királynéi tárnokmesteri tisztségére tett utalást.¹⁰ A másik fontos megjegyzésünk, hogy pusztán nagyzási hóbortból a középkori Magyarországon senki sem használhatta grófi címet és pecsétjein vörös viaszt. Utóbbi jog a 14. század második felére kialakult hazai gyakorlat értelmében csak a királyt és a főpapokat illette meg,¹¹ míg a nemesség képviselői, akár bárói tisztséget viseltek, akár nem, rendszeren zöld viasszal zárták le leveleiket. A kivételt Zsigmond király apósa, Cillei Hermann bán jelentette, aki stájerországi grófi címének köszönhetően természetesen jogosult volt a vörös viasz használatára Magyarországon kelt oklevelein is.¹² Ez alapján bizonyos, hogy Kórógyi Fülöp királyi engedéllyel vette birtokba ezt a jelentős presztízs-értékkel bíró kiváltságot. Ezt az a tény ugyancsak megerősíti, hogy 1425-ben Frangepán Miklós vegliai, zenggi és modrusi gróf – arra hivatkozva, hogy ősei már éltek a vörös viasz használat kiváltságával, de valamiféle okból vagy nemtörődomségből közvetlen ősei felhagytak e szokással – külön oklevelet kért és kapott Zsigmond királytól, hogy felújíthassa ezzel kapcsolatos jogait.¹³

De mégis milyen, 1417 januárja és novembere közötti eseménynek köszönhető a Kórógyiak grófi címüket? Nem nehéz rájöttünk arra, hogy mindez kapcsolatban lehet az ekkor zajló konstanzi zsinattal. Kórógyi valamikor január után – legkésőbb júniusban – csatlakozott Zsigmond királyhoz,¹⁴ aki ez évben több hónapot töltött a német városban.¹⁵ Egészen véletlenül azt is tudjuk, hogy májusban Vilmos gróf is Konstanzban járt, ahol az uralkodótól apjával, I. Leonhard gróffal (ur. 1399–1426) és testvérével, V. Friggyessel (ur. 1426–1428) együtt birodalmi hűbér alá eső birtokokat kapott.¹⁶ A két család találkozására bizonyára itt és ekkor kerülhetett sor. Hogy a konstanzi tömegből Fülöp miért éppen a castelli

grófokat szemelte ki, egyszerű kérdésnek ígérkezik: azért, mert észrevette, hogy címerük teljesen azonos.¹⁷

A heraldikai irodalom nem foglalkozott az 1434. évi oklevél elemzésével, de felhasználta annak a jelenségnek a magyarázatára, hogy a Kórógyi – és a vele egyébként nem rokon Gilétfi – család, illetve a német castelli grófok miért használták ugyanazt a négyelt háromszögpajzsot jelvényként: a két család rokonságát a címerazonosság alapján egyértelműnek tekintették.¹⁸ Igaz, az 1472-ben kihalt Kórógyiak címerének színeit nem ismerjük, de azt tudjuk, hogy már jóval a konstanzi zsinat előtt is a négyelt pajzs volt a címerük. Ezt igazolja Fülöp apjának, Kórógyi István egykori macsói bánnak 1397. évi eszéki sírköve (amelyen a sisakdísz egy kutya, lásd az 1. képet),¹⁹ valamint Fülöp pecsétje az 1402. évi híres sokpecsétetes oklevélén.²⁰ A konstanzi történelem számomra valószínűsíti azt, hogy a castelli grófi címerhez²¹ (lásd a 2. képet) hasonlóan a Kórógyiak esetében is az 1. és 4. mező vörös, míg a 2. és 3. mező ezüst lehetett. Ezt támaszthatja alá a Kórógyi-sírkő címerpajzsának 1. és 4. mezejében látható damaszkolás, amely mindenképpen heraldikai színre, és nem fémre (aranyra, ezüstre) utal.²²

Vilmos gróf oklevelének megfogalmazása, mely szerint magyarországi rokonságáról „szüleink és rokonunk, a kegyes emlékü Fülöp castelli gróf és kórógyi úr, János mostani gróf apja oklevelének tartalmából” értesült, egyértelműsíti, hogy nem lehet szó arról, amire Mályusz Elemér gondolt, hogy tudniillik Fülöp többször is megkereste leveleivel a castelleket annak érdekében, hogy meggyőzze őket távoli rokonságukról. Valójában csupán egy vagy két oklevélre gondolhatunk: a konstanzi találkozót követően, vélhetően Zsigmond király támogatása mellett Leonhard gróf és Fülöp egymást testvérré vagy rokonná fogadták, és az adopción túl engedélyt adtak egymásnak arra, hogy egymás címeit kölcsönösen felvegyék: a magyarországi környezetben szokatlanul csengő *dominus de Korogh* titulus léte, amelyet a grófi cím mellett Fülöp és utódai 1417-től kezdve a család 1472. évi kihalásáig

⁹ DL 53969., kivonata: Zsigmondkori oklevéltár. I–XII (1387–1425). (Összeállította Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint.) Bp., 1951–2013. (a továbbiakban: ZsO) VI. 1064. sz.

¹⁰ DL 53919., regesztája: ZsO VI. 12. sz.

¹¹ Vö. Csánki Dezső: Harminchat-pecsétetes oklevél 1511-ből. *Turul*, 5 (1887) 56.

¹² A Cilleiek grófi címeire ld. Peter Štih: The Counts of Cilli, the Issue of their Princely Authority and the Land of Cilli. In: *Uő: The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*. Leiden–Boston, 2010. 338–379.

¹³ Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv Adel RAA 119–16. (Az oklevél szövege 1855. évi hiteles másolatban maradt fenn, fotóját Péterfi Bencének köszönöm.) – Regesztái: Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). (Verzeichnet von Wilhelm Altmann.) Bd. I–II. Innsbruck, 1896–1900. 6277. sz., ZsO XII. 403.

¹⁴ Jún. 24-én Fülöp Konstanzban kelt királyi oklevél relátora: ZsO VI. 599.

¹⁵ *Itineraria* i. m. 101.

¹⁶ Regesta Imperii XI. i. m. 2331. sz. – A két castelli grófra ld. F. Stein: *Geschichte* i. m. 119–131.

¹⁷ A horvát szakirodalom is valószínűsíti, hogy a két család Konstanzban találkozott az 1410-es években, vö. Andrić, S.: Korodski i. m.

¹⁸ Csoma József szerint a „Keled nemzetség”, azaz a Kórógyiak és a Gilétfiek Frankóniából származnak, egy törzsből a castelli grófokkal. Csoma József: A nemzetségi címerek tanulmánya. *Értekezések a Történeti Tudományok köréből* XIX/3. Bp., 1900. 5–6. – Rá hivatkozva ugyanígy fogalmaz Szentpétery Imre is: Hédervári Imre 1447-iki felmentő levele. *Turul*, 20 (1902) 153–165., aki hivatkozva is a DL 12649-et, de az oklevél kibocsátóját tévesen Kórógyi Vilmosnak nevezi.

¹⁹ Lövei Pál: Posuit hoc monumentum pro aeterna memoria. Bevezető fejezetek a középkori Magyarország síremlékeinek katalógusához. (Akadémiai doktori értekezés.) Bp., 2009. III. k. 67. (371. kép.)

²⁰ Lövei Pál: Az ország nagyjainak és előkelőinek 1402. évi oklevelén függő pecsétek. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. (Szerk. Neumann Tibor–Rácz György.) Bp., 2009. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 40. – *Analecta Mediaevalia* III.) 164., 179. (A pecsét az oklevélén töredékes.)

²¹ A castelli címerhez Csoma említett munkáján kívül ld. még az 1475 körüli augsburgi címereskönyv ábrázolását: http://codicon.digitale-sammlungen.de/Blatt_bsb00001650,00155.html (Letöltés: 2014. szeptember 11.)

²² Erre a szempontra Körmendi Tamás hívta fel a figyelmet, amit ezúton is köszönök neki.

mindig használtak, csak ezzel magyarázható.²³ Mint fentebb szót ejtettünk róla, a szerződést bizonyosan megerősítette Zsigmond király is, és azt is tudjuk, hogy annak érvénye nem terjedt ki Fülöp testvérére, Istvánra, mivel egy évvel később, 1418-ban, mikor a két fivér együtt tett bevallást a császári káptalan előtt, csak Fülöp használta a grófi címet.²⁴

Hogy a konstanzi, majd a pozsonyi találkozón milyen hangulatban telt el és az újdonsült rokonok között milyen érzelmi szálak szövődtek, sosem fogjuk megtudni. Az azonban az 1434. évi oklevélből bizonyos, hogy a Castelleiek és a Kórógyiak 1417-ben hamar tisztázni igyekeztek azt a kérdést, miként lehetséges, hogy eddig nem tudtak egymás létezéséről. Saját történeti hagyományaikban vélhetően egy közös pontra bukkantak: a keresztes hadjáratokra. Vilmos gróf ezzel is kezdte oklevelét: „A rég elmúlt években és időkben Castelli gróf őseink Németföldről útra keltek a keresztes hit védelmében és katonai megsegítésére a hitetlen pogányok ellen, semmi más nem lebegve a szemük előtt, csak a megfeszített Isten. E katonai események során igen hősieznek és vitéznek bizonyultak, és ily dicséretesen és dicsőségesen birtokolták a castelli grófságot örökös jogon minden tartozékával és birtokaival együtt, amelyet és amelyeket ma mi tartunk a kezünkben mint jogos örökös.” Majd utalva szülei, illetve Fülöp gróf okleveleire, így folytatja: ezekből „megtudtuk, hogy Magyarország földjén, Kórógyon él egy atyánkfia és rokonunk, aki a mi nemzetségünkben veszi eredetét”. A meglehetősen hibás latinsággal írott szövegből csak gyaníthatjuk, hogy a keresztes hadjáratra történő utalás azt igyekezett megmagyarázni, miként szakadt a család egyik ága Magyarországra.²⁵

Ha a Castelli–Kórógyi szerződés már 1417-ben létrejött, jogosan merül fel a kérdés, miért érezték a felek fontosnak az 1434. évi második szerződés megkötését. Hasonlóképpen válaszra vár, miért állt érdekében a Castelleieknek az, hogy egy távoli magyar családdal megosszák címüket. Sajnos nem ismerjük az 1417. évi megállapodás pontos tartalmát, így azt sem tudhatjuk, hogy a két cím használatának engedélyezésén túl már ekkor is írásba foglalták-e a kölcsönös örökösödést. Ha nem, akkor az 1434. évi szerződés ebben jelentette az újdonságot – ha viszont igen, akkor a felek csupán újabb oklevéllel erősítették meg szüleik elhatározását. Úgy gondolom, az utóbbi lehetőség a kézenfekvőbb, mivel az a tény, hogy 1434-ben Vilmos gróf magával hozta Pozsonyba a korábbi szerződés példányát, és az udvarban ő kereste meg Kórógyit, egyértelműen mutatja, hogy a találkozó kezdeményezője ő volt, ami alapján valószínűnek tűnik, hogy az 1417. évi oklevélnek volt olyan passzusa, amely a castelli grófok számára valamilyen anyagi előnyt helyezett kilátásba, leginkább az örökösödési jog biztosításával. Igen valószínűnek tűnik ez alapján, hogy Vilmos gróf, ha már útja Magyarországra vezetett, meg kívánt

győződni arról, hogy az eltelt 17 évben nem történt-e valami változás a Kórógyi-vagyon birtoklásában – még az is elképzelhető, hogy értesült az általa személyesen ismert Fülöp valamikor 1432–1433-ban bekövetkezett haláláról.²⁶ Ha azt tapasztalta volna, hogy a rokonnak tekintett család kihalt, az 1417. évi oklevéllel rögtön fel is léphetett volna a királyi udvarban jogai érvényesítéséért. Az sem lehetetlen, hogy a pozsonyi út egy utolsó kétségbeesett próbálkozás volt: Vilmos ugyanis a következő évtől, 1435-től kezdődően ismeretlen okból a grófság tartozékainak nagyarányú eladásába és zálogosításába fogott.²⁷

Az 1417-ben és 1434-ben megkötött szerződés bizonyosan mindkét fél számára előnyösnek tűnt. Amennyire egyértelmű ez a grófi címet szerző Kórógyiak esetében, olyannyira nem nehéz ennek tisztázása a másik fél esetében sem. A Castelli grófok nem voltak éppen szegények: a 14. század elején Würzburg környékén mintegy 50–60 falu felett rendelkeztek – igaz, birtokaik kiterjedése a helyi hatalmaságokkal vívott harcokban gyakran változott, 1330 után kedvezőtlen irányba –, amit a régióban számos töredék jószág, jog és haszonvétel egészített ki.²⁸ Vilmos gróf ez idő tájt I. Frigyes brandenburgi örgróf (1415–1440) szűkebb kíséretéhez tartozott.²⁹ A Zsigmond király, majd császár környezetébe tartozó Kórógyiaknak 1472. évi kihalásukkor ugyanakkor Engel Pál számításai szerint négy váruk, 11 mezővárosuk és 284 falujuk volt – ebben az esetben viszont hangsúlyozni kell, hogy 1417-ben és 1434-ben a négy várból kettő még nem volt a birtokukban.³⁰ A grófoknak következésképpen saját birtokvagyonuknál jelentősebb magyarországi birtokállomány megöröklésére nyílt kilátásuk a szerződéssel. Más kérdés, hogy nem maradt nyoma annak, hogy 1434 után a két család között bármilyen kapcsolat állt volna fenn. A Castelli grófok az 1434. évi oklevél erre vonatkozó passzusa ellenére saját okleveleikben sohasem használták a „kórógyi úr” címet,³¹ ami érthető is, hiszen Németföldön e titulus aligha bírt értelmezhető jelentéssel. Noha 1472-ben, mikor Kórógyi Gáspár halálával családja kihalt, még mindig II. Vilmos uralkodott Castellben, bizonyára nem értesült azonnal a hírről, illetve az akkori politikai körülmények sem kedveztek annak, hogy a Castelleiek lépéseket tegyenek a Kórógyi-vagyon megszerzésére.

²⁶ Engel P.: Genealógia i. m. „Kórógyi” tábla.

²⁷ F. Stein: Geschichte i. m. 135–137., Kurt Andermann–Jesko Graf zu Dohna: Die Herren und Grafen zu Castell im hohen Mittelalter. In: Hochmittelalterliche Adelsfamilien in Altbayern, Franken und Schwaben. (Hg. von Ferdinand Kramer und Wilhelm Störmer.) München, 2005. (Historischen Atlasforschung in Bayern Band XX.) 470.

²⁸ K. Andermann–J. Graf zu Dohna: Die Herren und Grafen i. m. 449–471., elsősorban 455.

²⁹ F. Stein: Geschichte i. m. 132–133.

³⁰ Engel Pál: A magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században I–II. In: *Uő: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok.* (Szerk. Csukovits Enikő.) (Millenniumi Magyar Történelem, Historikusok.) Bp., 2003. 31., 61. (65. jegyzet).

³¹ Monumenta Castellana. Urkundenbuch zur Geschichte des fränkischen Dynastengeschlechtes der Grafen und Herren zu Castell 1057–1546. Hrsg. von Pius Wittmann. München, 1890. passim.

²³ Az ehhez hasonló, az ifjabb Stiborici Stibor által használt „dominus et heres de Bolondoch” (pl. DF 285413.), „herre zum Pluntsch” (pl. DF 241549.) cím egyértelműen külföldi hatást, szóhasználatot tükröz.

²⁴ 1417. okt. 10.: ZsO VI. 2416–2418. sz.

²⁵ Mályusz Elemér úgy vélte e passzus alapján, hogy „Vilmos grófnak tettett a gondolat, hogy már ősei is harcoltak a törökökkel, sőt akkori áldozataik ellenértékül jutottak Castell grófság birtokába”. *Mályusz E.: Az V. István-kori gesta i. m. 67.*

Nem tudjuk természetesen eldönteni, hogy a címerazonosság – hiszen távolról sem bonyolult címerképéről beszélünk – valós rokonságot takart-e. A sisakdíszek különbözősége (a süveg pávatollal, illetve a kutya) ezt nem erősíti meg, de az eltelt évszázadokra tekintettel nem is cáfolja. A magyar krónikakompozíció 13. századi bejegyzése szerint a Kórógyiak ősei Meissen vidékéről származtak, de Mályusz Elemér kimutatta, hogy a vonatkozó bejegyzésben több család 12. század közepi Magyarországra kerülésének a története keveredik.³² Számunkra a vélt vagy valós rokonságnál sokkal fontosabbak ezúttal a történet azon tanulságai, amelyek a főnemesi címek középkori hazai kialakulásával kapcsolatban mutatkoznak meg.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a Cilleiek után a Kórógyiak az első olyan család a Magyar Királyságban, amely a világi arisztokrácia soraiból nyugat-európai értelemben vett grófi címet viselt.³³ És jóllehet Fülöp első okleveleiben e címét még egyszerűen castelli *comes*-ként tüntette fel, a magyarországi latinságban erősen „túlterhelt” jelentéskörrel szereplő szót, elsősorban annak ’ispán’ jelentése miatt utolsó éveiben már ő sem, ahogy utódai sem, érezte elegendőnek. A grófi cím emiatt lett a család titulátúrájában *perpetuus comes*, amely fogalomnak ’örökös ispán’-ként történő fordítása teljesen hibás volna: ahhoz ugyanis semmilyen ispáni tisztség nem járult.³⁴ Azt is hangsúlyoznunk kell, hogy jóllehet a grófság és a vörös viasz használati jog komoly presztízsbeli értéket hordozott, mint német főnemesi cím nem emelte ki a Kórógyiakat a hazai arisztokrácia soraiból.³⁵ Emiatt látjuk azt, hogy a sokpecsétetes okleveleken a család tagjai a vörös viaszpecsét ellenére sem kerültek előrébb, azaz előkelőbb helyre, mint korábban. A sorrend kialakításában a 15. század közepén még a bárói tisztségviselés és a földbirtok mérete nyomott nagy súlyt a latban, és nem a nyugat-európai mintákból táplálkozó főnemesi címek és státusszimbólumok.

Az oklevél szövege:

Pozsony, 1434. december 18.

Hártyán, vörös viaszba nyomott és hártaszalagon függő pecséttel, hevenyészett fogalmazattal. A hátapon 18. századi kézzel: *Dispositio*

³² Mályusz E.: Az V. István-kori i. m. 64–65.

³³ E kijelentésnél nem veszem figyelembe a Magyar Királyság osztrák határa mellett élt „grófokat” (pl. a Fraknói vagy 1459-ig a Szentgyörgyi és Bazini családokat), sem a horvát grófokat, hiszen grófi címük nem uralkodói címadományozás, hanem egy hosszabb történeti fejlődés eredményeként alakult ki. Ezekre ld. összefoglalóan: Schiller Bódog: Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. Bp., 1900. 222–244.

³⁴ Schiller Bódog kiváló könyvében, nem ismervé a német Castelleikkel fennálló kapcsolatot, egy jegyzetben így kiáltott fel: „Grófság-e s Mátyás király adományából ered-e Újlaki Miklósnak „comes perpetuus de Telchak [...]” címe [...]”? [...] S mit tartsunk Koroghy Jánosnak „perpetuus comes de Castellis” címéről [...]?” Schiller B.: Az örökös főrendiség i. m. 251. (129. jegyzet.) – A válasz mindkét esetben egyértelműen igen.

³⁵ Pl. az 1447-ben kibocsátott Hédervári-féle sokpecsétetes oklevélen Kórógyi pecsétje a 20. – ekkor betöltött macsói báni tisztségének megfelelő – helyen függ, több zöldszínnű pecsétet használó bárót követően. Szentpétery I.: Hédervári i. m. 164.

comitis de Castel et domini de Korogh super bonis suis. DL 12649. (Neo-regestrata acta 443–15.)

Nos, Wilhelmus comes de Castel et dominus de Korogd recognoscimus ac notum facimus per hanc patentem litteram omnibus et singulis etc. pro nobis ac pro omnibus nostris heredibus et successoribus, quod multis revolutis annis et temporibus parentes³⁶ nostri, quondam comites in Castel partibus Teutonie ob fidei Christiane defensionem et actuum militarium auxilium se contra perfidos paganos nil quam Deum crucifixum pre oculis habentes iter peregrerunt et in huiusmodi actu militari se multum viriliter et strenue exhibuerunt, sic tamen, quod comitatum de Castel cum omnibus suis pertinentiis et possessionibus hereditarie laudabiliter et honorifice tenuerunt, quem et quas nos hodie ut verus heres in nostra tenemus possessione. Sic ex proscriptione ac tenore litterarum parentum nostrorum ac bone memorie Philippi comitis de Castel et domini de Korogd, patris Iohannis pronunc comitis de Castel et domini de Korogd, fratris nostri ad nostram devenit notitiam, quomodo in partibus Ungarie, videlicet in Korogd habemus fratrem ac consanguineum, de nostra progenie ortum habentem³⁷ ab antiquo, sed quia divina providentia sic disponeret et ordinaret, ut nos Wilhelmus prefatus ad partes Ungarie, videlicet in Posonium proficisceremur et ex relatione et proscriptionibus ac litteris parentum nostrorum et ibidem per multorum dominorum et amicorum nostrorum interlocutionem informatus, quod idem prefatus Iohannes comes de Castel et dominus de Korogd de nostra progenie duxissemus originem, ita invenimus comitem de Castel, fratrem nostrum in civitate prefata et per litteras parentum nostrorum et Iohannis prefati fratris nostri plene et clare eum informando, quomodo ipse frater noster et carnalis amicus existeret, de qua re sic habita multum gauderemus. Quare animo deliberato ac persuasione dominorum et amicorum nostrorum disposuimus et pro nobis recepimus, si ex dispositione divine clementie de hoc seculo absque heredibus migraremus, qui licite nostras teneret possessiones, tunc prefatus dominus Iohannes comes in Castel, frater noster ac sui heredes de suo sanguine procedentes debent omnia nostra bona et possessiones nil dempto hereditarie possidere, facientes cum talibus bonis sicut propriis absque dolo et fraude, et concordii animo ac plena voluntate, ut fratres carnales et amici uniti sumus, quod prefatus dominus Iohannes comes et sui heredes masculini sexus gaudere debent in antea titulo isto sub scripto, videlicet comes in Castel et dominus in Korogd, quam quidem tituli formam nos et nostri heredes ac successores consimiliter et eodem modo observant et debent observare sine fraude, sed quamdiu nos et frater noster prefatus aut nostri heredes vivent, interim prefatus dominus Iohannes frater noster aut sui heredes nullam iurisdictionem aut potestatem habere debent in possessionibus nostris, hominibus aut bonis quibuscunque, nec et nos super possessionibus, hominibus aut bonis ipsius quibuscunque sine dolo. In cuius rei testimonium sigillum nostrum est appensum. Datum Posonii, anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto, sabbato ante festum Beati Thome apostoli.

³⁶ Helyesebben talán: progenitores.

³⁷ Az eredetiben: habens.

1. kép – Kórógyi István sírköve 1397-ből
Eszék, Szent Kereszt-templom
(Lővei Pál felvétele, 2010)

2. kép – A castelli grófok címere az Augsburgi
Címereskönyvből, 1475 körül
Bayerische Staatsbibliothek, Cod. icon. 311. 76r.

3. kép – II. Vilmos castelli gróf pecsétje 1432-ből
(Jesko Graf zu Dohna felvétele,
Fürstlich Castell'sches Archiv, UA C I a 2674.)³⁷

4. kép – II. Vilmos castelli gróf pecsétje 1434-ből
(DL 12649.)

³⁷ A castelli grófok pecségeiről további képeket tartalmaz a következő kiadvány: Monumenta Castellana i. m. Tafel V.

E számunk szerzői

AVAR ANTON segédlevéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Bp.)

KARLINSZKY BALÁZS igazgató (Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár)

MISKEI ANTAL egyetemi docens (Eszterházy Károly Főiskola, Eger)

NEUMANN TIBOR tudományos főmunkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Bp.)

NOVÁK ÁDÁM PhD-hallgató (Debreceni Egyetem)

TÓTH ENDRE egyetemi docens (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bp.–Piliscsaba)

TÁJÉKOZTATÓ

Szerzőink figyelmébe

A szerkesztőség a beérkezett kéziratok közléséről két anonim szakmai bíráló (lektor) véleményének ismeretében hoz döntést. A szerkesztőség kizárólag olyan kéziratokat fogad el, amelyek megfelelnek a szerkesztőség által előírt követelményeknek. Kérjük a tanulmányok és az ismertetések szerzőit, hogy minden esetben végleges szövegű kéziratokat küldjenek, mivel a korrektúrában a szerkesztők által megszerkesztett kéziratokon érdemi változtatásokra már nincs lehetőség. A szerkesztőség jegyzetapparátussal együtt lehetőleg 0,5–1 íves (20–40 000 „n”) tanulmányokat, recenziók esetében maximum 5 oldalas (10 000 „n”) írásokat vár. Ennél nagyobb terjedelmű kéziratok megjelentetésére is van lehetőség indokolt esetben (maximum 100 000 „n”). Az ismertetéseknél kérjük az ismertetendő mű (művek) pontos bibliográfiai adatait közölni. A tanulmányokban csak a jegyzetekben történik hivatkozás, nem kell felhasznált irodalom- vagy rövidítésjegyzéket készíteni.

Az egységes jegyzetapparátus érdekében kérjük az alábbiak betartását:

- A hivatkozott művek szerzőinek nevét kurziválni kell; nem kurziváljuk viszont szerkesztőjének (szerkesztőinek) nevét. Ez utóbbiakat a jelzett könyv, tanulmánykötet címe után zárójelbe téve adjuk meg (pl. Szerk. Domanovszky Sándor.). Ha egy műnek több szerzője, illetve szerkesztője van, azokat nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól. A szerző(k) neve után a cím előtt kettőspontot tegyünk.
- Az oldalhivatkozáskor kérjük az oldal sorszámát megadni, a tól–ig-oldalszámok és évszámok esetében nagy kötőjelet (–) írjunk (38–40., 61–72.).
- A hivatkozáskor csak a kiadás helyét és évét tüntessük fel, a kiadót nem.
- Ha a hivatkozott mű esetében több kiadási hely van megadva, az egyes helységeket nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól (pl. Bp.–Debrecen). Ha a kiadás helye Budapest, azt mindig rövidítve írjuk ki (Bp.). A kiadás helye után, az év előtt vesszőt kell tenni (pl. Bp.,).
- Amennyiben a hivatkozott mű valamilyen sorozat keretében jelent meg, a sorozat címét a kiadási hely és év után zárójelben tüntessük fel: pl. (Monumenta Hungariae Historica).
- Ha tanulmánykötetben napvilágot látott cikket idézünk, úgy a hivatkozott tanulmány után az „In:” szócskát írjuk, és közvetlen utána adjuk meg a tanulmánykötet címét és zárójelben a szerkesztőjét/szerkesztőit.
- Folyóiratban megjelent cikkekre történő hivatkozáskor nem tesszük ki az „In:” szócskát. A hivatkozott folyóirat címét kurziváljuk, és utána tegyünk vesszőt; ezt követi az évfolyam vagy kötetszám, majd zárójelbe téve a megjelenés éve, utána az illető évben megjelent szám, végül pedig az oldalszám: pl.: *Történelmi Szemle*, 1 (1958) 1. sz. 52. Az éven belüli számot csak abban az esetben jelöljük, ha a folyóiratnál nem folyamatos a lapszámozás az egyes számok esetében.
- Amennyiben ugyanarra a műre történik hivatkozás, kérjük a hivatkozott szerző családi nevét teljesen megismételve, keresztnévét azonban rövidítve megadni, utána kettős pontot tenni, majd az „i. m.” jelölést használni. Ezt követi az oldalszám. (Pl.: *Nagy I.*: i. m. 32.). Ha egymást követően ugyanarra a műre és oldalszámra hivatkozunk, írjuk, hogy „Uo.”. Ha ugyanazon szerző egy másik munkájára, tanulmányára hivatkozunk, úgy az utóbbit/utóbbiakat az előbb idézettől egyértelműen el kell különíteni (pl. rövidített címmel, kerülve az évszamos rövidítést) és erre hivatkozni. Ha szerkesztett műre, forráskiadványra vagy sokszerzős műre történik hivatkozás, akkor a cím után zárójelben közöljük a továbbiakban alkalmazott rövidített címet (pl. a továbbiakban Reg. Arp.). Ha több kötetes műre történik hivatkozás, kérjük minden esetben az idézett kötetszámot, eltérő kiadási hely és év esetén ez utóbbiakat is feltüntetni. (Pl. *Nagy I.*: i. m. XI. k. Pest, 1858.)
- A kéziratokban az évszázadokat – idézetek, tanulmány- és könyvcímek kivételével – arab számmal jelöljük.
- Írásaikat minden esetben Word for Windows szövegszerkesztő programban készítve juttassák el a szerkesztőségbe elektronikus úton a turul@mol.gov.hu vagy a szerkesztőség tagjainak címére. A szöveget balra zártan írják, és a kurziváláson kívül semmilyen kiemelés (kövérítést, aláhúzást, ritkítást) vagy formázást ne alkalmazzanak. A tapadó írásjeleket is kurziválni kell, ha az előtte álló szó kurzív.
- A betűtípusok megválasztásakor ajánljuk a Times New Roman-t.
- A lábjegyzeteket automatikus számozással kérjük megadni, „lábjegyzet”-programot választva. Így a jegyzetek az oldal aljára kerülnek.
- Amennyiben a kiadandó tanulmányban kép/képeket is kívánnak közölni, kérjük azt/azokat mellékelni, vagy digitális formában a kézírathoz csatolva beküldeni, minden esetben jelölve a kéziratban, az/azok hova kerüljön/kerüljenek. Csak nyomdai szempontból jó minőségű képeket tudunk közölni. A Magyar Országos Levéltár anyagából közlendő képet nem szükséges mellékelni, csak a pontos jelzetet feltüntetni.
- Amennyiben nagyobb méretű táblázatokat kívánnak közölni, melyek meghaladják a folyóirat szedéstükör-szélességét, kérjük azokat a tanulmány szövegének végéhez illeszteni, külön szakaszban. A genealógiai táblázatokat is Word for Windows szövegszerkesztő programban kérjük.
- Csak a jegyzetekben (ld. = lásd, vö. = vesd össze, pl. = például) használjunk rövidítéseket, a főszövegben ne, ott tehát kiírjuk, hogy „például”.
- A főszövegben és a jegyzetekben az idézeteket nem kurziváljuk, csak idézőjelbe tesszük. Az idegen nyelvű (többnyire latin) kifejezéseket, formulákat viszont kurziváljuk.
- A folyóiratban közlésre kerülő tanulmányokról különlenyomatokat csak külön igény alapján, megegyezés szerint készítünk. Az aktuális számból a tanulmányok szerzői öt tiszteletpéldányt kapnak, valamint dolgozatukat elektronikusan PDF formátumban.

Példák a hivatkozásokra:

Monográfiák esetében:

Szentpétery Imre: Magyar oklevéltan. Bp., 1930. (A magyar történettudomány kézikönyve II. 3.)

Folyóiratok esetében:

Ghyczy Pál: Kanizsai Dorottya címereslevele 1519-ből. *Turul*, 46 (1932) 68–70.

Szerkesztett kiadvány esetében:

Thallóczy Lajos: Jajcza (bánság, vár és város) története 1450–1527. (Az oklevéltárat szerk. Horváth Sándor.) Bp., 1915. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria XL.) 76.

Tanulmánykötetben megjelent írás esetében:

Kubinyi András: A királyi udvar élete a Jagelló-korban. In: Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. (Szerk. Koszta László.) Szeged, 1995. 309–355.

Digitális adathordozók esetében:

Engel Pál: Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Bp., 2001. Osli nem.